

מכתבים מן העבר

מערכי שיעור

במסגרת תכנית הקשר הרב-דורי

כללי

1. במסגרת תכנית הקשר הרב-דורי ניתן לשלב פעילויות שונות המחברות את המשתתפים – הן המבוגרים והן הצעירים – בצורה מוחשית לעברו של האזרח הוותיק, לדוגמה באמצעות חפץ שעובר במשפחה מדור לדור או תמונה מן העבר. לפנינו דרך נוספת ליצירת חיבור ממשי – באמצעות מכתבים מן העבר, שהאזרחים הוותיקים שמרו לאורך השנים, מכתבים שנכתבו על נייר או גלויות.
2. המערכים שלהלן מתאימים לכל תקופה, אך הם נכתבים על רקע מגפת הקורונה. בתקופה זו, בה אזרחים ותיקים יושבים במשך חודשים בבתייהם, רבים מהם התפנו לסדר ארונות, מגירות ואף בידעם. במסגרת הסדר נתקלו רבים גם במכתבים מרגשים, היכולים להשתלב היטב במערכים שלהלן.
3. כאמור, מערכי השיעור שלהלן מתאימים לכל עת, אך הם נכתבים לקראת שנת תשפ"א, שבה נתמקד – במסגרת תכנית הקשר הרב-דורי – בנושא המרכזי "געגוע". מכתבים מאפשרים כניסה לעולמו הפנימי של כל אדם, רבים מהם יציפו געגוע לאדם, לתקופה או למקום. כך יוכלו המשתתפים להתחבר גם לנושא השנתי.
4. מערכי השיעור שלהלן מותאמים לחלוטין לתכנית הלימודים ולהשגת מטרות החינוך הלשוני. אחת המטרות המרכזיות בתכנית הלימודים בחינוך הלשוני, היא שהתלמידים יוכלו להבין טקסטים דבורים וכתובים במגוון סוגות, ואף להפיק טקסטים שהולמים את הנושא, את ערוץ התקשורת, את הנמענים, את מטרות התקשורת ואת מוסכמות הסוגה. כשאנחנו מביאים בפני התלמידים מכתבים מן העבר, הלמידה הופכת להיות חווייתית ומשמעותית ועונה על המטרה.

קהל היעד

המערכים שלהלן משתלבים כחלק ממפגשי תכנית [הקשר הרב-דורי](#), המיועדת לתלמידים מכיתות ה' ומעלה יחד עם אזרחים ותיקים (בני משפחה או מהקהילה). בהתאמות קלות ניתן להתאים את הפעילות גם לתלמידי בתי הספר העל-יסודיים, שכן חקר מכתבים מתאים לכל גיל!

כתיבת המערכים:

שרית יעקב ודור' ציפי מרגלית

מטרות

1. התלמידים יכירו את סוגת המכתב כאמצעי תקשורת.
2. התלמידים והאזרחים הוותיקים יחקרו מכתב מהעבר.
3. התלמידים והאזרחים הוותיקים יתעדו מכתבים משמעותיים מהעבר באמצעות כתיבת "סיפורו של מכתב", שיפורסם באתר סיפורי המורשת של תכנית הקשר הרב-דורי.
4. התלמידים יתנסו בכתיבת מכתב אישי

מבנה היחידה

תוכן	מתודה עיקרית	קהל היעד	
חשיפה לנושא המכתבים	מליאה, עבודה בקבוצות	תלמידים	שיעור 1
חקר מכתב מהעבר	עבודה בזוגות: תלמיד-מבוגר	תלמידים ואזרחים ותיקים	שיעור 2
כתיבת סיפורו של מכתב	מליאה ועבודה אישית	תלמידים	שיעור 3
סיכום הפעילות והצגת התוצרים	מליאה ועבודה בזוגות	תלמידים ואזרחים ותיקים	שיעור 4
פרסום הסיפורים כחלק מתהליך התיעוד המלא במסגרת תכנית הקשר הרב-דורי. סיפורו של המכתב יכול להיות הסיפור כולו או חלק מהסיפור השלם.			בהמשך

אוצרות

היחידה נכתבה בשיתוף עם "אוצרות – היסטוריה במכתבים"

"אוצרות – היסטוריה במכתבים" הוא מיזם דיגיטלי של מרכז זלמן שזר לאיסוף מכתבים אישיים-משפחתיים המרכיבים את הסיפור הקולקטיבי של עם ישראל ומדינת ישראל במאה השנים האחרונות, מתוך מטרה לשמר אותם ולהנגישם לדורות העתיד וליצור את אוסף המכתבים הלאומי. המכתבים יהיו נגישים למורים ותלמידים, חוקרי היסטוריה, עיתונאים ולקהל הרחב.

בסיום הפעילות, במקביל להעלאת הסיפור לאתר הקשר הרב-דורי, מומלץ לפרסם את המכתבים גם באתר אוצרות. ראו התייחסות בסוף המערכים.

שיעור 1 מכתב אישי, מכתב רשמי – הכנה לחקר

☆ קהל היעד: תלמידים בלבד.

☆ הכנה: מורה – להביא מכתב מן העבר לדוגמה (מההורים? מסבא או סבתא?)

מהלך הפעילות

1. שיחה בכיתה – חשיפה לנושא המכתבים:

1. מה זה מכתב?
2. מי ראה לאחרונה מכתב "פיזי", שנשלח במעטפה והגיע לתיבת הדואר הביתית?
3. מאיפה הגיע המכתב?
4. למי היה מיועד?

סיכום:

מכתב הוא אמצעי להעברת מסרים בכתב בין גופים או אנשים. בשונה משיחה בעל פה או בטלפון, מה שנכתב על נייר נשאר לאורך זמן ותוכנו אינו ניתן לוויכוח או להפרעה (כפי שעלול לקרות בנוגע למסרים המועברים בע"פ או בטלפון).

2. המשך חשיפה:

בעבר כתבו מכתבים על נייר או גלויה. המכתב או הגלויה נשלחו באמצעות הדואר (לא אלקטרוני) וזאת רק לאחר שהדביקו עליהם בול, רשמו את שם הנמען וכתובתו ורשמו גם את שם המוען וכתובתו.

המורה מציג/ה מכתב שהביא/ה לשיעור.

1. האם המכתב שהמורה הציג/ה היה רשמי או אישי, לדעתכם?
2. מה ההבדל בין מכתב אישי לרשמי?
3. מיהו הנמען? (מקבל המכתב)
4. מיהו המוען? (כותב המכתב)
5. לפי דעתכם, כמה זמן עבר מרגע שליחת המכתב ועד הגעתו לנמען?

סיכום – סוגי המכתבים:

נהוג למיין את המכתבים לשני סוגים עיקריים, לפי מידת הרשמיות שבהם:

מכתב אישי – מכתב "קרוב" אשר כותבים לבני משפחה, לחברים ולאנשים קרובים אחרים. במכתב זה כותבים רגשות וחוויות. מכתבים אלו הם אינטימיים וחבריים.

מכתב רשמי – מכתב אשר כותבים למישהו לא מוכר, למשל למשרד ממשלתי, לנציג עירייה וכד'. גם מכתב אשר מקבלים ממקומות כאלה הוא, בדרך כלל, מכתב רשמי.

אפשרויות להרחבה:

1. המעוניינים להרחיב את הפעילות בנושא יכולים להיעזר בפעילות "[המכתב האישי – המכתב רשמי](#)" של דואר ישראל.
2. ניתן להרחיב את הדיון בכיתה ולעסוק גם במכתבים מן ההווה:
 1. האם גם בימינו יש צורך לשלוח מכתבים?
 2. באיזה אופן נשלחים היום מכתבים ולאיזה מטרות?
 3. מלבד ההיבט הפיזי, האם המכתבים היום זהים למכתבים מן העבר?
 4. וכד'

3. הכנה לחקר

1. המורה: "לקראת המפגש הבא שלכם התלמידים עם האזרח הוותיק שלכם, נבקש מהם לחפש בביתם מכתבים מהעבר, לבחור מכתב אחד משמעותי שהם שמרו לאורך השנים, ולספר את סיפורו."
2. משימה, בקבוצות:

כשסבא או סבתא או המבוגר שאתם בקשר אתו יראו לכם את המכתב שהם בחרו – מה הייתם רוצים לדעת עליו? כתבו בצורה מסודרת את השאלות שהייתם רוצים לשאול.
3. במליאה: "אוספים" את השאלות מהתלמידים ומסדרים אותן בתוך טבלת נושאים. (ראו דוגמה לטבלה במערך השיעור השני).
4. בחינת הטבלה והוספת שאלות חשובות שנשמטו.

שיעור 2 חקר מכתב

☆ **קהל היעד:** תלמידים ואזרחים ותיקים (כל תלמיד עם האזרח הוותיק "שלו").

☆ **הכנה:** לבקש מהאזרח הוותיק להביא מכתב משמעותי מעברו, **רצוי** בשפה שגם הילד והמבוגר מכירים (אפשר לבקש להביא צילום של המכתב כדי לשמור על המקור). מי שאין באפשרותו להביא מכתב יכול לבחור לספר על מכתב משמעותי, שהוא זוכר היטב (למרות שאינו ברשותו) **או** לחקור מכתב מרתק מאתר הקשר הרב-דורי (ראו נספח).

מהלך הפעילות

חקרו יחד עם האזרח הוותיק את הסיפור שמאחורי המכתב. היעזרו בשאלות הבאות וכתבו בצורה מסודרת את התשובות:

מקום	מהיכן הגיע המכתב? לאן נשלח? היכן ואיך המכתב נשמר?
מוען ונמען	מי כתב את המכתב? מי היה הנמען?
סוג המכתב	האם המכתב אישי או רשמי?
זמן	מתי המכתב נכתב? באיזו שנה? חודש? כמה זמן לקחת למכתב להגיע ליעדו? ממתי המכתב נמצא ברשותך? איך המכתב הגיע לידיך?
תוכן	מדוע המכתב נכתב? מה רצה הכותב לומר או לספר?
דמויות נוספות	מיהן הדמויות המוזכרות במכתב? מה הקשר ביניהן? מה הקשר שלהן לנמען – מקבל המכתב? מה קרה לדמויות במכתב לאחר כתיבתו?
התקופה	האם ניתן ללמוד מהמכתב פרטים על התקופה? מה היה המצב בתקופה זו? איזו אווירה שררה? בעיות מיוחדות? קשיים ששייכים לתקופה?
היכן נכתב המכתב?	האם מוזכרים במכתב רמזים היכן נכתב המכתב? האם בבית? האם במקום מסתור? האם באנייה? וכו'?
תיאור המכתב	על איזה נייר נכתב? מה כלי הכתיבה שהשתמשו בו? האם יש פרטים חיצוניים מעניינים?
סיכום	1. חשבו על שם או כותרת מתאימה למכתב. 2. רשמו משפט מרגש או מעניין במיוחד מתוך המכתב. 3. שאלה למבוגר: למה אתה מתגעגע בעקבות חקר המכתב?

שיעור 3 סיפורו של מכתב

☆ **קהל היעד:** תלמידים בלבד

☆ **הכנה:** התלמידים צריכים להביא לשיעור את התשובות שרשמו.

מהלך הפעילות

1. **במליאה:**
 - א. שיחה קצרה – מה הרגשתם בזמן שחקרתם את המכתבים מהעבר?
 - ב. המורה ינחה את התלמידים כיצד לחבר את התשובות שהם רשמו וליצור סיפור – סיפור של מכתב.
2. **משימה** לתלמידים: לכתוב בקובץ Word מסודר את סיפורו של המכתב.
3. **מכתב בהפתעה**, משימה נוספת: כל תלמיד יכתוב מכתב אישי למבוגר שלו, על גבי נייר או גלוייה.

לאחר כתיבת המכתבים יש לתכנן יחד כיצד יגיעו המכתבים (בהפתעה) למבוגרים: האם באמצעות דואר, מעטפה ובול (מומלץ)? או האם יימסרו במפגש הבא?

שיעור 4 המכתבים שלנו

- ☆ **קהל היעד:** תלמידים ואזרחים ותיקים (כל תלמיד עם האזרח הוותיק "שלו" + מליאה)
- ☆ **הכנה:** כל תלמיד צריך להיות מוכן עם הסיפור של המכתב "שלו". הסיפור צריך להיות בהישג יד.

מהלך הפעילות

1. **שיחת סיכום,** בזוגות, אזרח ותיק – תלמיד.
יש להוסיף לקובץ הסיפור את התשובות לשאלות הבאות.
 1. התלמיד יציג למבוגר את "סיפורו של המכתב".
במידה ויש הערות – זה הזמן לעדכן זאת בקובץ.
 2. שאלה לאזרח הוותיק: מדוע בחרת להביא את המכתב הזה? האם יש משמעות מיוחדת למכתב עבורך?
 3. שאלה לתלמיד: ציין עובדה חשובה/ מעניינת/ חדשה שלמדת מחקר המכתב.
 4. מה היו התחושות שליוו אתכם במהלך החקר? (צעירים ובוגרים)
2. **במליאה:** הצוותים מספרים בקצרה לכלל המשתתפים על המכתבים שהם חקרו.
3. **משימות המשך לתלמידים** (הצעה)

☆ כתבו מכתב לאדם משמעותי לכם. למי בחרתם לכתוב? מדוע?

☆ מה אתם חושבים על כתיבת מכתבים? האם בעתיד תכתבו מכתב? למי? באלו נסיבות?

פרסום "סיפורו של מכתב"

1. **פרסום באתר הקשר הרב-דורי:**

☆ יש לשלב את סיפורו של המכתב בסיפור האישי הכללי שהאזרח הוותיק בחר לספר, במסגרת תכנית הקשר הרב-דורי. סיפורו של המכתב יכול להיות הסיפור כולו או חלק מהסיפור השלם. תיעוד הסיפור מתבצע על פי [טופס תיעוד סיפור](#).

☆ העלאת הסיפור ל**אתר הקשר הרב-דורי**, על פי הנחיות המורה.
2. **פרסום באתר אוצרות:**

במקביל, למעוניינים בכך, מומלץ כאמור לפרסם את המכתב גם באתר [אוצרות – היסטוריה במכתבים](#) – מיזם לאומי של מכון זלמן שז"ר האוסף מכתבים כעדות היסטורית.

נספח סיפורים עם/על מכתב מאתר הקשר הרב-דורי

הערות	שם וקישור לסיפור
סיפור מומלץ!	הנס של מכתבי האהבה של סבא וסבתא
סיפור נהדר על מכתב ועל יצירת קשר	המכתב שכתב סבא רבא צבי פנסטר
מכתב שהפך לסיפור במאגר	המכתב מסבתא שלי דפנה פוקס
"המכתבים שנשלחו לאמי ממשפחתה שנשארה בפולין" (אין את המכתבים עצמם)	קופסת המכתבים הסודית
	המכתב שלא הגיע
"אחד המכתבים האחרונים התקבל בספטמבר של שנת 1938 ואילו צורפה תמונה של רוזה בגינה פורחת ולצידה בעלה, בנה ובת דודה שלהם, שחיה בשכונתם. מאחורי התמונה כתבה רוזה בגרמנית: "שמחה קטנה מאתנו – המבורג 1938."	המכתב האחרון מגרמניה
מצורפים צילומים של מכתבים יפהפיים (עם איורים) ברוסית	הגיבור של המשפחה
מכתב שקריאתו הצילה חיים במלחמת ששת הימים.	המכתב שהציל חיים
	המכתבים מאבא
"עבדתי בסניף הדואר במרכז המיון בתל אביב. במהלך מלחמת יום הכיפורים בעלי היה בשירות מילואים...עבדתי שעות רבות בסניף הדואר. היה עומס מכתבים. יום אחד קרה לי מקרה מאוד מרגש..."	מכתבים מהחזית
	את המכתב האחרון מחברתנו הוא לא קיבל
	המכתב שסבא רבא כתב בשנת 1943
התכתבות במהלך השואה	ורק הילדות לא מזדקנות
	המכתב מהאשה שחיפשה את קרובי משפחתה